

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

НОВА БЪЛГАРСКА ПРАКТИЧЕСКА ГРАМАТИКА ЗА НЕМСКОЕЗИЧНИ

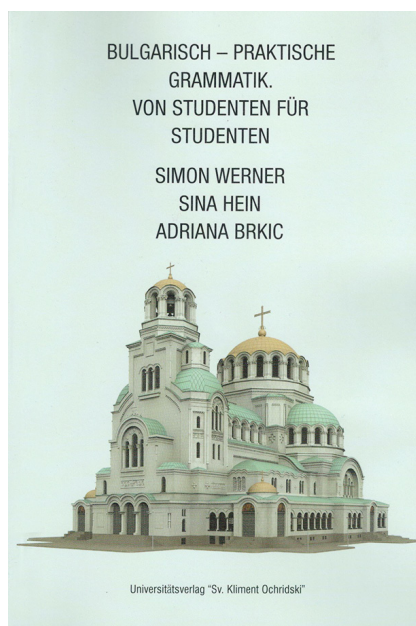
Werner, S., Hein, S. & Brkic, A. (2018). *Bulgarisch – praktische Grammatik. Von Studenten für Studenten*. Wissenschaftliche Begleitung: Juliana Stoyanova, Rumjana Kiefer. Hrsg. Juliana Stoyanova. Sofia: Universitätsverlag "Sv. Kliment Ohridski". 182 s.

Савелина Банова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

„Bulgarisch – praktische Grammatik. Von Studenten für Studenten“ (Български език – практическа граматика. От студенти за студенти), както е видно от заглавието, е практическа граматика на българския език, написана на немски и адресирана към немскоезични лица, изучаващи български език като чужд. Авторите Симон Вернер, Зина Хайн и Адриана Бъркич са избрали да представят в нея българската морфология. Интерес привлича фактът, посочен в самото заглавие, че Граматиката е написана от студенти. Може да се каже, че това е първата българска граматика за чужденци, създадена от лица, които още се обучават, разбира се, под научното ръководство на водещи университетски преподаватели с дългогодишен опит в преподаването на български език в немскоезична среда.

В предговора авторите споделят как се е появила граматиката. Те са студенти по специалността „Език, литература и медийни науки“ в Университета Трир. След като са слушали два семестъра курс по български език при д-р Румяна Иванова-Кифер, стигат до идеята да напишат практическа граматика на българския език, която да бъде насочена към немскоезични лица. Мотивацията

им е, че съществуващите граматики на българския език са или написани на изучавания език – българския – и затова трудно достъпни за германци, или са твърде специализирани, насочени към учещи с филологически познания. През летния семестър на 2016 г. тримата автори наистина пристъпват към реализирането на тази идея, след като печелят студентски проект към Трирския университет. Научна помощ и подкрепа получават от преподавателите си д-р Румяна Кифер и проф. Юлияна Стоянова от Софийския университет, която по това време е лектор в Саарския университет. С. Вернер, З. Хайн и А. Бъркич разширяват знанията си върху българския език и чрез участието си в програмата „Булгарикум“ на Саарския университет, а през лятото на 2016 г. имат възможност да пребивават три седмици в България като гости на Летния семинар за чуждестранни слависти и българисти, организиран от Софийския университет. Благодарение на съвместната работа на екипа и научните му консултанти проектът за написване на граматика достига своя успешен край и през септември 2017 г. е представен на трирската общественост в рамките на събитието CityCampus. Представянето жъне очакван успех.

В увода на книгата, написан от научните консултанти проф. Ю. Стоянова и д-р Р. Кифер, се представя по-подробно лингводидактичната концепция, залегнала в създаването на Граматиката. Изтъква се, че българският език, наследник на най-стария писмен славянски език – старобългарския, по своята структура се отличава значително от останалите славянски езици: той заема по-специално място сред тях, предпоставено от доразвиването на старобългарската видово-времева система, загубата на падежната система и инфинитива в съвременния български език, появата на определителен член и т.н. Посочва се, че задачата, която авторите си поставят, е да се улесни получаването на базисни практически знания по морфологията на съвременния български език. Затова при описанието на граматическите структури не се включват морфологични единици, които са архаизирани, стилистично ярко маркирани или ограничени само до един функционален стил, като например формите за отрицателен императив, съдържащи съкратен инфинитив; отдавна архаизираните „падежни остатъци“ – винителни и дателни форми при съществителните имена, и т.н. Уводът завършва с обобщение относно типологичната специфика на съвременния български език: „Загубата на падежната система при имената, развитието на членна форма и твърде диференцираната темпорална система обединяват българския език с генеалогично по-отдалечени езици, като романските и някои от германските (напр. английски). Същевременно тези особености му отреждат уникално място между близкородствените му славянски езици“. Целта е, обясняват Ю. Стоянова и Р. Кифер, бъдещите читатели на Граматиката да бъдат подготвени за някои специфични особености на българския език, които не се срещат в останалите славянски езици.

Разглежданата граматика притежава спецификата на граматически справочник, предназначен за широк кръг учещи чужд език: има практическа насоченост, теоретичните постановки са лаконично представени, акцентът е върху правилата и техните изключения, представени таблично и илюстрирани с примери. Използването на изобилие от таблици служи за онагледяване на материала и позволява бързо ориентиране. С цел улесняване на немския читател българските структури се сравняват с немските, а отделните примери, представящи употребата на съответните граматически единици, са преведени на немски език.

„Bulgarisch – praktische Grammatik. Von Studenten für Studenten“ се състои от десет глави, колкото са частите на речта. При систематизирането на материала, общо взето, се следва традиционната схема на изложение: съществително име, прилагателно име, местоимението е поставено пред числителното име, следват глагол, наречие, предлози, съюзи, частици, междуметия.

Разделът, посветен на съществителното име, започва с информация за граматическите му категории, а именно род, число, определеност, изразена чрез членуване, звателна форма. Както правилата, така и особеностите и изключенията са представени в табличен вид. В раздела за число се разглежда и бройната форма. Отделено е специално внимание на употребата на мъжколичните числителни имена (*двама, трима* и т.н.) в именната фраза, определящи съществителни имена, назоваващи лица.

Граматическите категории на прилагателните имена – вариране по род, число и детерминация, са представени на морфосинтактично равнище – чрез съгласувателните правила със съществителните имена и чрез атрибутивната и предикативната употреба. Описано е и образуването на компаративните форми, характеризиращи качествените прилагателни.

Разделът за местоименията започва с тяхната класификация. Възвратното лично местоимение и възвратното притежателно местоимение се разглеждат поотделно, съответно след личното и след притежателното. Вероятно тяхното отделяне е продиктувано от факта, че възвратните местоимения са специфична особеност на българския език, различаваща го от изходния немски език. При представянето на личните местоимения специално внимание е отредено на използването на акузативните и дативните пълни и кратки форми. Пълните и кратките форми на притежателните местоимения също са описани съгласно синтактичната си употреба. Посочени са правилата, определящи употребата на възвратно притежателното местоимение. Показателните местоимения, посочени в граматиката, са: за близки, съответно за далечни обекти, за признаци (само *такъв, такава, такова, такива*) и за количество *толкова*, при което са спестени някои от архаизираните парадигми (напр. *толкав/толчаев*), присъстващи по традиция в българските източници. При описанието на формите и употребата на въпросителните местоимения и производните им относителни,

неопределителни, отрицателни и обобщителни местоимения се посочват специфичните акузативни и дативни форми, които се използват като субститут на лица, с обяснение, че дателните форми са архаизирани. В частта за отрицателните местоимения се подчертава езикоспецифичната особеност на българския език, изразяваща се в дублиране на отрицанието: задължителна употреба на приглаголно отрицание заедно с отрицателното местоимение.

Очаквано акцентът при представянето на числителните имена (бройни, редни и дробни) е върху формообразуването. Специално внимание е обърнато на употребата на *един, една, едно и два, две*.

Частта за глагола започва с кратко представяне на българската глаголна система, след което се разглеждат различните глаголни категории. Първо се описва видът на глагола като характерна особеност на славянските езици и в частност на българския език. Посочва се разликата между абсолютните и относителните видови двойки, дават се примери за биаспективи, *perfectiva* и *imperfectiva tantum*. Видовите двойки са представени в две таблици. Структурата на описание на глаголните времена е следната: значение, формообразуване, употреба. Глаголните времена се разглеждат в следния ред: сегашно време, аорист, имперфект, перфект, плусквамперфект, бъдеще време, бъдеще предварително време, бъдеще в миналото, бъдеще предварително в миналото. При представяне на формообразуването се обръща специално внимание на глаголи, чиято парадигма се характеризира със звукови редувания. Класификацията на глаголите по аористната основа е морфонологична и с практическа насоченост. При имперфекта е посочено, че формообразуването при старите спрежения е подчинено на акцентната характеристика на глаголните основи. Отделено е специално място и на различната видова употреба при сегашно време, аорист и имперфект. При сложните глаголни времена се описва също така словоредът им в различите видове изказвания. Усвояването на словореда на българския перфект е истинско предизвикателство пред изучаващите българския език като чужд. В граматиката той е зададен изчерпателно, като се включва употребата и на приглаголните клитики.

При описанието на формообразуването и употребата на наклоненията (изявително, повелително, условно и преизказни форми) съвсем очаквано най-голямо внимание е отделено на преизказването – езикоспецифична особеност на българския език, отличаваща го от европейските езици. Теоретичната дискусия за характера на преизказването, която съществува в българската граматическа литература, е изцяло спестена.

В частта „Залог на глагола“ са дадени двете страдателни спрежения: причастното и възвратното, като е посочена спецификата на употребата при второто.

Разделът за глагола завършва с обобщено представяне на причастията, де-причастието и отглаголното съществително в българския език.

Основните видове наречия присъстват таблично според граматическата си класификация.

В таблиците, в които са изброени предлозите и съюзите, се дават примери за тяхната употреба. Срещу българските предлози се посочват различните/най-честите им преводни еквиваленти в немския език.

Описанията на частиците и междуметията също следват граматическата и семантичната класификация, позната от българските източници, но с известно опростяване. Употребата на тези лексико-граматически класове е илюстрирана обилно с примери.

По своя замисъл, структура и реализация рецензираната граматика се откроява с факта, че е дело на обучаеми, т.е. създателите на граматическото помагало са в известен смисъл част от групата на нейните адресати. Опирайки се върху своя опит като изучаващи български език, С. Вернер, З. Хайн и А. Бъркич (подпомогнати от своите университетски преподаватели) са постигнали нещо, което повечето подобни четива не успяват: нагледност, достъпност и максимална лаконичност на информацията относно отделните граматически единици и структури. Освен това навсякъде в изложението е спазена перспективата на носителите на немски език като роден, въпреки че Граматиката не е замислена като контрастивна.

„Bulgarish – praktische Grammatik. Von Studenten für Studenten“ заема своето достойно място сред практическите граматик за чужденци на българския език. Граматиките, както знаем, най-често се използват като справочник, тъй като обикновено не се четат изцяло, а в отделни части и по конкретен повод. В този смисъл може да се каже, че *тази граматика* е предназначена както за немскоезични лица, изучаващи българския език по която и да е методическа система, така и за тези, които вече са го учили, но имат нужда да систематизират знанията си или просто да направят справка.

NEW BULGARIAN PRACTICAL GRAMMAR FOR GERMAN SPEAKERS

✉ **Prof. Dr. Savelina Banova**

Chair of Bulgarian Language and Specialized Teaching of Foreign Students
Department for Language Learning
University of Sofia
Sofia, Bulgaria